

Професійна компетентність юриста як психологічна проблема

Ivashkevych I.V. Professional competence of the lawyer as a psychological problem / I.V. Ivashkevych // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 31. – Kamianets-Podilskiy : Aksioma, 2016. – P. 94–107.

І.В. Івашкевич. Професійна компетентність юриста як психологічна проблема. Е статті проаналізовано основні підходи, в межах яких вивчалася професійна компетентність юриста: системний та особистісно-інтегративний тощо. Описано феномен «компетентність» як поєднання шести її складових: концептуальної (наукової), інструментальної, інтегративної, контекстуальної, адаптивної та комунікативної. Окреслено особливості формування професійної компетентності фахівця. Визначено елементи педагогічної компетентності. Проаналізовано теорію Б.І.Додонова, в якій виокремлено основні характеристики особистості (соціальний статус, соціально значущі фізичні особливості, психологічний статус), що суттєво впливають на становлення професійної компетентності юриста. Описано концепцію Б.В.Овчиннікова (в якій виокремлено чотири основні підструктури особистості: 1) інстинктивну (сенсомоторну); 2) афективно-імпульсивну; 3) розумово-вольову; 4) розумово-інтуїтивну), що має велике значення для побудови структури професійної компетентності юриста. Виокремлено напрямки щодо визначення професійної компетентності юриста в межах особистісно-інтегративного підходу: інтегральний та рефлексивно-творчий, окреслити їхній зміст.

Зазначено, що професійна компетентність юриста характеризується сформованістю цілісного комплексу знань, умінь та навиків, психологічних якостей, професійних можливостей і акмеологічних інваріантів. Всі інші компоненти особистості вважаються суб'єктивними характеристиками людини, вказують на ставлення юриста до професійної діяльності і на його індивідуальність.

Отже, професійна компетентність юриста передбачає поєднання здатності до творчого розв'язання людиною проблем і наявність професійних умінь. Прояв творчості та індивідуальності характеризує високий рівень розвитку професійної компетентності, що супроводжується інтелектуально-творчою ініціативою, рефлексивністю, почуттям новизни, прагненням до поглиблення своїх знань, самовираженням особистості в професії та актуалізацією творчих можливостей індивіда.

Ключові слова: професійна компетентність, системний підхід, особистісно-інтегративний підхід, інтегральний напрямок, рефлексивно-творчий напрямок, психологічні якості, професійні можливості, акмеологічні інваріанти.

И.В. Ивашкевич. Профессиональная компетентность юриста как психологическая проблема. В статье проанализированы основные подходы, в рамках которых изучалась профессиональная компетентность юриста: системный и личностно-интегративный. Описан феномен «компетентность» как сочетание шести её составляющих: концептуальной (научной), инструментальной, интегративной, контекстуальной, адаптивной и коммуникативной. Определены особенности формирования профессиональной компетентности специалиста. Описаны элементы педагогической компетентности. Проанализирована теория Б.И.Додонова, в которой выделены основные характеристики личности (социальный статус, социально значимые физические особенности, психологический статус), которые в большей мере влияют на становление профессиональной компетентности юриста. Описана концепция Б.В.Овчинникова (в которой выделены четыре основные подструктуры личности: 1) инстинктивная (сенсомоторная); 2) аффективно-импульсивная; 3) интеллектуально-волевая; 4) интеллектуально-интуитивная), которые имеют большое значение для построения структуры профессиональной компетентности юриста. Выделены направления по определению профессиональной компетентности юриста в пределах личностно-интегративного подхода: интегральный и рефлексивно-творческий, определено их содержание.

Указано, что профессиональная компетентность юриста характеризуется сформированностью целостного комплекса знаний, умений и навыков, психологических качеств, профессиональных возможностей и акмеологических инвариантов. Все остальные компоненты личности считаются субъектными характеристиками человека, указывают на отношение юриста к профессиональной деятельности и на его индивидуальность.

Профессиональная компетентность юриста предполагает сочетание способностей к творческому решению человеком проблем и наличие у специалиста профессиональных умений. Проявление творчества и индивидуальности характеризует высокий уровень развития профессиональной компетентности, сопровождается интеллектуально-творческой инициативой, рефлексивностью, чувством новизны, стремлением к углублению своих знаний, самовыражением личности в профессии и актуализацией творческих возможностей индивида.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, системный подход, личностно-интегративный подход, интегральное направление, рефлексивно-творческое направление, психологические качества, профессиональные возможности, акмеологические инварианты.

Постановка проблеми. Значні перетворення в основних сферах нашого життя, зміни в суспільній свідомості істотно пору-

шили питання про нову реформу судової системи. Основи правосуддя не відповідають вже сучасним потребам суспільства. Незадоволеність діяльністю судів зумовлюється, насамперед, тим, що за своєю суттю вони є керованими елементами загальної адміністративно-командної системи. У суспільстві поширюється недовіра до судової системи. Тому на сучасному історичному етапі гостро постає питання створення незалежної судової влади, здатної надійно захищати права людини і громадянського суспільства.

У даний час в Україні проводяться реформи в усіх сферах суспільства, в тому числі і в судовій системі. Ефективна судова система ґрунтується на принципах незалежності, доступності, верховенства права, справедливості і професіоналізму суддів.

Недовіра до судів і суддів у суспільстві нерідко досягає критичних позначок. В останній час ми побачили випадки притягнення до кримінальної відповідальності не тільки деяких суддів, але і прокурорів. На цьому історичному і політичному фоні набуває актуальності питання формування професійної компетентності майбутніх працівників правової і судової системи Української держави. Від майбутніх юристів багато в чому буде залежати, якою стане Україна в ході реформування – корумпованою, відсталою, чи правовою і сучасною.

Набуття професійної компетентності завжди було одним із найважливіших завдань, які постають перед вищими навчальними закладами, адже саме компетентність є найважливішою складовою професіоналізму, якого, як ми бачимо, так не вистачає у вищевказаній сфері діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій царині досить багато праць присвячено проблемам професійної компетентності та питанням підготовки юристів у ВНЗ. Серед них – праці відомих психологів, педагогів та юристів (Л.М.Мітіна, Г.К.Селевко, В.О.Сластьонін, М.А.Чошанов). Також було вивчено та досліджено проблеми формування професійної культури майбутніх юристів (А.В.Хуторський), визначено соціально-психологічні чинники становлення комунікативної культури майбутнього юриста в процесі професійної підготовки (М.Є.Бершадський), а також досліджено проблематику формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності (В.О.Сластьонін).

Професійна компетентність майбутніх юристів, насамперед, представляє собою сукупність набутих умінь, навичок, здобутих у процесі навчання загальних і спеціальних знань. Але нагаль-

ними також є питання особистісного ставлення до обраної професії, об'єктивного та суб'єктивного усвідомлення відповідності її базовим критеріям. Недостатньою мірою дослідженими залишаються питання психологічних умов та чинників становлення професійної компетентності у студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів.

На жаль, питання психологічних особливостей становлення професійної компетентності майбутніх юристів не було предметом спеціальних, в тому числі емпіричних досліджень. Отже, зважаючи на існуючі теоретичні та практичні передумови вивчення даної проблеми, виникає суттєва необхідність її спеціального аналізу як в теоретичному, так і в експериментальному плані.

Отже, зважаючи на актуальність даної проблеми **завданнями нашої статті є:**

1. Проаналізувати основні підходи, в межах яких вивчалася професійна компетентність юриста: системний та особистісно-інтегративний тощо.

2. Описати феномен «компетентність» як поєднання шести її складових: концептуальної (наукової), інструментальної, інтегративної, контекстуальної, адаптивної та комунікативної.

3. Окреслити особливості формування професійної компетентності фахівця.

4. Визначити елементи педагогічної компетентності.

5. Проаналізувати теорію Б.І.Додонова, в якій виокремлено основні характеристики особистості (соціальний статус, соціально значущі фізичні особливості, психологічний статус), що суттєво впливають на становлення професійної компетентності юриста.

6. Описати концепцію Б.В.Овчиннікова (в якій виокремлено чотири основні підструктури особистості: 1) інстинктивну (сенсомоторну); 2) афективно-імпульсивну; 3) розумово-вольову; 4) розумово-інтуїтивну), що має велике значення для побудови структури професійної компетентності юриста.

7. Виокремити напрямки щодо визначення професійної компетентності юриста в межах особистісно-інтегративного підходу: інтегральний та рефлексивно-творчий, окреслити їхній зміст.

Проаналізуємо основні підходи, в межах яких вивчалася професійна компетентність юриста, а саме системний та особистісно-інтегративний підходи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах системного підходу «компетентність» визначається як поєднання шести

її складових [1; 3; 8; 12; 13]: 1) концептуальної (наукової) – розуміння теоретичних основ здійснення професійної діяльності; 2) інструментальної – володіння базовими професійними вміннями; 3) інтегративної – здатність поєднувати теорію та практику під час розв’язання професійних проблем; 4) контекстуальної – розуміння значущості соціальної та культурної сфер, в яких здійснюється професійна діяльність; 5) адаптивної – вміння передбачати зміни в професійній діяльності та заздалегідь бути до них готовим; 6) комунікативної – вміння ефективно використовувати писемні та усні засоби спілкування в міжособистісній комунікації.

У той же час, П.Джарвіс і його колеги вважають, що професійна компетентність формується тільки у процесі актуалізації соціальних настановлень фахівця. До таких настановлень відносяться:

- професійна ідентичність – прийняття професійних норм як таких, що є особистісно значущими для людини, розуміння власної відповідальності за процес професійної соціалізації;
- професійна етика – опанування етичними нормами своєї професії;
- конкурентоспроможність – здатність до здійснення ефективно професійної діяльності в структурі ринкових відносин;
- прагнення до наукового вдосконалення – необхідність опанування новими знаннями у процесі проведення експериментальних досліджень;
- мотивація до продовження освіти – потреба у вдосконаленні професійних умінь і знань для того, щоб відповідати сучасним вимогам [18, с. 80–81].

У межах системного напрямку Н.В.Кузьміна виділяє п’ять елементів педагогічної компетентності:

- 1) спеціальна компетентність у певній предметній галузі;
- 2) методична компетентність у сфері актуалізації способів формування знань, умінь і навичок;
- 3) психолого-педагогічна компетентність у сфері навчальної діяльності;
- 4) диференційно-психологічна компетентність у сфері актуалізації мотивів, здібностей, спрямованості студентів;
- 5) рефлексія педагогічної діяльності або набуття студентами аутопсихологічної компетентності [9, с. 32].

Наступним базовим підходом, в межах якого тлумачиться професійна компетентність, є *особистісно-інтегративний під-*

xid. Він базується на відомих теоріях особистості Б.І. Додонова, К.К. Платонова, Л.Я. Дорфмана, Б.В.Овчиннікова та А.Ф. Лазурського. Охарактеризуємо ці теорії, зокрема такі їх особливості, потрібні нам для власного дисертаційного дослідження. Так, О.О. Бодальов, Б.І. Додонов звернули увагу на те, що психологічні властивості особистості, як правило, приймають суто системний характер. Це означає, що їх слід досліджувати, розглядаючи особистість як елемент цілісної системи, в структуру якої входить і професійна компетентність. Як системоутворювальний фактор системи «особистість» О.О. Бодальов виокремлює спрямованість особистості [3, с. 65], яка, на думку вченого, великою мірою визначає формування професійної компетентності суб'єкта.

Для нашого дисертаційного дослідження особливий інтерес представляє системний аналіз особистості, запропонований Б.І. Додоновим [7]. Учений виділяє три основні характеристики особистості: 1) соціальний статус, який А.С.Андреев відносить до соціально зумовленого аспекту [2, с. 16]; 2) соціально значущі фізичні особливості (тобто, біологічно зумовлений аспект, вважає А.С. Андреев [2, с. 16]) та 3) психологічний статус (тобто, власне психологічний аспект [2, с. 16]). Психологічний статус особистості, наголошує Б.І. Додонов, є провідною особистісною підсистемою, що суб'єктивно відображує і соціальний статус фахівця, і його фізичні можливості. За компонент психологічного статусу вчений приймає функціональні характеристики особистості. Ці характеристики, зазначає вчений, є мотивувальними та орієнтувальними. Перші, в свою чергу, поділяються на ті, що вміщують готові цілі, та ті, які визначають поведінку, тобто які пов'язані з опредмечуваними потребами, та включають емоційні оцінки, пов'язані зі стійкими психологічними стосунками. Другі характеристики вміщують понятійно-образну інформацію про світ (знання) та схеми розумових дій (вміння). І перші, і другі характеристики великою мірою визначають становлення професійної компетентності фахівця [7, с. 38–44]. Також для формування професійної компетентності індивіда великого значення набуває інтровертивна підсистема «Я», що забезпечує самоорганізацію особистості. В її структурі діють ті ж самі регулятори, що й в екстравертивній системі. Це, відповідно: 1) самосприйняття та самооцінка; 2) програми самовдосконалення; 3) усвідомлення реакцій на прояв своїх характерологічних якостей та властивостей; 4) здатності самоспостереження, самоаналізу та саморегуляції. Саме в «Я» відбувається синтез всіх компонентів

особистості в єдине ціле в результаті впливу всіх перелічених механізмів. Отже, в системно-інтегративному аспекті індивідуальність особистості визначається трьома параметрами. Перший з них – людяність; другий – талант як найвища ступінь розвитку здібностей суб'єкта; третій – гармонійність особистості [цит. за 2, с. 16–19].

Для нашого дисертаційного дослідження неабиякого значення набуває концепція «динамічної функціональної структури особистості» К.К. Платонова [12]. За критерії визначення підструктур особистості К.К. Платонов приймає: 1) відношення біологічного та соціального; 2) подібність рис особистості, які утворюють цілісну структуру; 3) специфічність формування особистості; 4) ієрархію підструктур особистості; 5) розвиток особистості в історичному ракурсі. На основі цих критеріїв К.К. Платонов виокремлює такі підструктури особистості: 1) спрямованість особистості, міжособистісні взаємостосунки та моральні якості; 2) досвід; 3) індивідуальні особливості розвитку психічних процесів як форм відображення дійсності; 4) біопсихічні характеристики особистості. Дані підструктури перераховані в порядку зменшення ролі соціального (або біологічного). При цьому важливо зазначити, що кожна підструктура включає в себе інші підструктури, які розташовуються в даній ієрархічній системі дещо нижче за значенням. Зазначимо, що найвищою у цьому зв'язку є підструктура спрямованості особистості, а нижчою – підструктура біопсихічних властивостей суб'єкта [12, с. 134].

Для розуміння структури професійної компетентності особистості важливою є полімодальна концепція «Я» Л.Я. Дорфмана [цит. за 2, с. 20–22]. За цією концепцією, компонентами «Я» слід вважати чотири субмодальності: «Я»-Авторське, «Я»-Втілене, «Я»-Перетворене та «Я»-Вторинне. «Я»-Авторське відповідає за виконання людиною вчинків. «Я»-Втілене є структурним елементом «Я», що відповідає за підкорення та асиміляцію «Воно». «Я»-Перетворене забезпечує віртуальну присутність іншої людини в структурі особистості (відбувається процес трансцендентності «Я» щодо «Ти»). «Я»-Вторинне є структурним компонентом «Я», підпорядкованим «Воно». Відповідно, субмотиви особистості виявляються в мотивації суб'єкта. На нашу думку, модель структури особистості Л.Я.Дорфмана нагадує своєю полімодальністю мультисуб'єктну теорію особистості В.А.Петровського [11]. В останній структурі особистості поєднуються чотири компоненти: 1) компонент індивідуального «Я» («Я» для самого себе і «Я» для інших); 2) компонент надси-

туативної активності (надіндивідуального «Я», виходу за межі усвідомленого і пізнаного); 3) компонент персоналізації («Я», відображене в інших людях) та 4) компонент універсалізації (трансіндивідуального «Я», що відповідає за цілісну інтеграцію різноманітних «Я»). При цьому суб'єкт розглядається як творець самого себе, отже «Я» є саморефлексуючим суб'єктом [11, с. 45].

З метою побудови структури професійної компетентності юриста неабиякий інтерес становить концепція, запропонована Б.В.Овчинниковим [цит. за 2, с. 24]. Автор концепції виділяє чотири основні підструктури особистості: 1) інстинктивна (сенсомоторна) підструктура, що забезпечує рефлекторне відтворення життєво важливих програм суб'єкта; 2) афективно-імпульсивна підструктура, яка забезпечує регуляцію поведінки людини на основі суб'єктивних переживань; 3) розумово-вольова підструктура, яка відповідає за регуляцію різноманітних форм мовленнєвої поведінки суб'єкта; 4) розумово-інтуїтивний рівень, що регулює складні форми мислення та мовлення. При цьому введені А.Ф.Лазурським поняття «ендопсихіка» та «екзопсихіка» набувають більш чіткого сенсу та збагачуються новим змістом, не втрачаючи при цьому свого вихідного значення.

Отже, в межах даного особистісно-інтегративного підходу можна виокремити декілька напрямків щодо визначення професійної компетентності юриста. Перший напрямок ми назвали *інтегральним*. Зокрема, Т.К.Брітелл зазначає, що професійна компетентність – це інтегральна професійно-особистісна характеристика, зумовлена готовністю і здатністю людини виконувати управлінські функції відповідно до прийнятих в соціумі на даний момент норм і стандартів [15, с. 23–29].

В основу визначення професійної компетентності К.О.Абульханової-Славської покладено систему комунікативних, конструктивних та організаційних умінь, а також здатність і готовність практично використовувати ці вміння у своїй діяльності [1]. За результатами професійної компетентності керівника як управлінця Ж.Делор приймає суб'єктивну і об'єктивну готовність обирати рішення, що забезпечують створення ефективних передумов для оптимального досягнення керівником педагогічних і управлінських цілей [4].

У дослідженнях В.Хатмачера професійна компетентність розглядається як складна, динамічна характеристика особистості, яка виявляється у проблемних ситуаціях педагогічної діяльності та дозволяє педагогу приймати ефективні рішення [17, с. 24]. Як і В. Хатмачер, В.Н. Карандашев вважає, що профе-

сійна компетентність вміщує професійні знання, вміння, навички та здібності. Її становлення, зокрема, у психолога, також фасилітується професійними можливостями фахівця, володінням ним психологічним інструментарієм, прийомами і техніками здійснення професійної діяльності, особистою ініціативою і професійною комунікабельністю тощо [8, с. 72].

У деяких сенсах розглядають професійну компетентність М.А. Дмитрієва та С.А. Дружилов. Науковці вказують, що у вузькому сенсі (тобто, стосовно конкретної професійної діяльності) професійна компетентність включає знання, вміння, навички, а також способи їх реалізації в діяльності, спілкуванні і саморозвитку особистості. У широкому сенсі професійна компетентність включає рівень успішності людини у взаємодії з соціальним середовищем. Особливістю професійної компетентності є її здатність формуватися в процесі професійного навчання [6, с. 20–25].

У роботах О.О. Бодальова, Н.В. Кузьміної, А.В. Хуторського та інших вчених під «професійною компетентністю» розуміються спеціальні знання та вміння, необхідні для реалізації конкретної професійної діяльності [3; 9; 13], а також ціла низка особистісних характеристик, таких, як мотивація діяльності, готовність до виконання діяльності, які забезпечують професіоналізм фахівця. Так, К.А. Абульханова-Славська, Б. Берштейн, Н.О. Михальчук, К.К. Платонов наголошують, що професійна компетентність фасилітується готовністю суб'єкта до виконання власне професійних завдань та обов'язків [1; 10; 12; 14].

У психологічній літературі зазначається, що з метою управління професійною підготовкою фахівців, діагностики та оцінки сформованості професіоналізму на всіх етапах здійснення професійної кар'єри слід мати уявлення щодо адекватності спеціаліста вимогам даної професії. Тобто, йдеться про рівень професіоналізації фахівця. Зазвичай, всіх фахівців розділяють за декількома категоріями, наприклад, «слабкі», «середні» і «сильні». Але, як правило, цей розподіл є суб'єктивним, часто – упередженим, і без належного обґрунтування не може бути використаним як інструмент реальної психологічної оцінки. Внаслідок цієї причини психологами стали розроблятися різні варіанти рівнів і, відповідно, – критеріїв оцінки індивідуального професіоналізму, які так чи інакше визначають структуру професійної компетентності фахівця. Зокрема, М.О.Дмитрієвою, А.А.Криловим і А.І.Нафтульєвим пропонуються три рівні професійної успішності: найнижчий рівень позначений як «номінальний», далі – «потенційний» або «перспективний», і, нарешті, найвищий

– «оптимальний» [5, с. 129–137]. Чотири рівні професіоналізму виділяють А.Зандер, Д.Картвайт: перший – «номінальний», далі – «потенційний», потім – «перспективний» і четвертий – «оптимальний» рівень [16, с. 36]. У П.Джарвіса також виокремлено чотири рівні: «первинний», «основний», «професійний», «творчий» [18, с. 80]. Тому наступним напрямком особистісно-інтегративного підходу до визначення професійної компетентності фахівця є *рефлексивно-творчий напрямок*. Виокремлення цього напрямку продиктовано ще й тим, що аналіз робіт в галузі професійної компетентності дає підставу вважати, що формування компетентності фасилітується, насамперед, рефлексивністю позицій фахівця і мотиваційними основами саморозвитку суб'єкта.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Ми вважаємо, що професійна компетентність юриста характеризується сформованістю цілісного комплексу знань, вмінь та навиків, психологічних якостей, професійних можливостей і акмеологічних інваріантів. Всі інші компоненти особистості вважаються суб'єктивними характеристиками людини, вказують на ставлення юриста до професійної діяльності і на його індивідуальність.

Отже, професійна компетентність юриста передбачає поєднання здатності до творчого розв'язання людиною проблем і наявність професійних умінь. Прояв творчості та індивідуальності характеризує високий рівень розвитку професійної компетентності, що супроводжується інтелектуально-творчою ініціативою, рефлексивністю, почуттям новизни, прагненням до поглиблення своїх знань, самовираженням особистості в професії та актуалізацією творчих можливостей індивіда.

На жаль, структура професійної компетентності майбутніх юристів та питання психологічних особливостей становлення професійної компетентності фахівців юридичної галузі діяльності не було предметом спеціальних, у тому числі емпіричних досліджень. Отже, зважаючи на існуючі теоретичні та практичні передумови вивчення даної проблеми, виникає суттєва необхідність її спеціального аналізу як у теоретичному, так і в експериментальному плані, що буде зроблено в наступних наших публікаціях.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности / Ксения Александровна Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 335 с.

2. Андреев А.С. Фасилитация личностного роста : [монография] / Александр Сергеевич Андреев. – Симферополь : Н. Ореанда, 2012. – 212 с.
3. Бодалёв А.А. Формирование понятия о другом человеке как личности / Алексей Александрович Бодалёв. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1970. – 135 с.
4. Делор Ж. Образование: сокровитное сокровище [Текст] / Жак Люсьен Жан Делор. – UNESCO, 1996. – С. 37.
5. Дмитриева М.А. Психология труда и инженерная психология [Текст] / М.А. Дмитриева, А.А. Крылов, А.И. Нафтульев. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1979. – С. 129–137.
6. Дмитриева М.А. Уровни и критерии профессионализма: проблемы формирования современного профессионала [Текст] / Мария Александровна Дмитриева, Сергей Александрович Дружилов // «Сибирь. Философия. Образование». – Альманах Сибирского отделения Российской Академии Образования. – 2000. – Вып. 4. – С. 18–30.
7. Додонов Б.И. О системе «Личность» [Текст] / Борис Игнатьевич Додонов // Вопросы психологии. – 1985. – № 5. – С. 36–45.
8. Карандашев В.Н. Психология: Введение в профессию [Текст] / Виктор Николаевич Карандашев. – М. : Смысл, 2000. – 288 с.
9. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования [Текст] / Нина Васильевна Кузьмина. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2001. – 144 с.
10. Михальчук Н.О. Особливості підготовки перекладачів в контексті євроінтеграції [Текст] / Наталія Олександрівна Михальчук // Соціокультурні та етнолінгвістичні проблеми галузевого перекладу в парадигмі євроінтеграції : Матеріали 2 Всеукраїнської науково-практичної конференції 3 квітня 2009 р. / [за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка]. – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. – С. 135–137.
11. Петровский В.А. Мультисубъектная персонология [Текст] / Вадим Артурович Петровский // Сб. трудов конференции Института экзистенциальной психологии и жизнотворчества. – М. : Смысл, 2004. – 338 с.
12. Платонов К.К. Структура и развитие личности [Текст] / Константин Константинович Платонов. – М. : Наука, 1986. – 315 с. – С. 122–141.

13. Хуторской А.В. А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты: [Электронный ресурс] / Андрей Викторович Хуторской // Доклад на отделении философии образования и теоретической педагогики РАО 23 апреля 2002 г. – Центр «Эйдос». – www.eidos.m/news/compet.htm
14. Berstein B. A Public Language : Some Sociological Implications of a Linguistic Form / B. Berstein. – N.-Y. : CCC, 1990. – 87 p.
15. Britell T.К. Competency and Exellence [Text] / T.К. Britell // Minimum Competency Achivment Testing / [ed. by Taeger R.M., Titlt C.K. (eds).]. – Berkeley, 1980. – P. 23–29.
16. Cartwright D., Zander A. Group dynamics. Research and theory / D. Cartwright, A. Zander. – N.-Y. : New American library, cop., 1968. – 345 p.
17. Hutmacher W. Key competencies for Europe [Text] / Walo Hutmacher // Report of the Symposium (Berne, Switzerland 27-30 March, 1996). Council for Cultural Co-operation (CDCC). Secondary Education for Europe. – Strasburg, 1997. – P. 24.
18. Jarvis P. Adult and Continuing Education. Theory and Practice [Text] / P. Jarvis. – London and New York, 1995. – P. 80–81.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Abul'xanova-Slavskaya K.A. Deyatel'nost' i psixologiya lichnosti / Kseniya Aleksandrovna Abul'xanova-Slavskaya. – M. : Nauka, 1980. – 335 s.
2. Andreev A.S. Fasilitaciya lichnostnogo rosta : [monografiya] / Aleksandr Sergeevich Andreev. – Simferopol' : N. Oreanda, 2012. – 212 s.
3. Bodalyov A.A. Formirovanie ponyatiya o drugom cheloveke kak lichnosti / Aleksej Aleksandrovich Bodalyov. – L. : Izd-vo LGU, 1970. – 135 s.
4. Delor Zh. Obrazovanie: sokrytoe sokrovishhe [Tekst] / Zhak Lyus'en Zhan Delor. – UNESCO, 1996. – S. 37.
5. Dmitrieva M.A. Psixologiya truda i inzhenernaya psixologiya [Tekst] / M.A. Dmitrieva, A.A. Krylov, A.I. Naftul'ev. – L. : Izd-vo LGU, 1979. – S. 129–137.
6. Dmitrieva M.A. Urovni i kriterii professionalizma: problemy formirovaniya sovremennogo professionala [Tekst] / Mariya Aleksandrovna Dmitrieva, Sergej Aleksandrovich Druzhilov // «Sibir'. Filosofiya. Obrazovanie». – Al'manax Sibirskogo otdeleniya Rossijskoj Akademii Obrazovaniya. – 2000. – Vyp. 4. – S. 18–30.

7. Dodonov B.I. O sisteme «Lichnost'» [Tekst] / Boris Ignat'evich Dodonov // Voprosy psixologii. – 1985. – № 5. – S. 36–45.
8. Karandashev V.N. Psixologiya: Vvedenie v professiyu [Tekst] / Viktor Nikolaevich Karandashev. – M. : Smysl, 2000. – 288 s.
9. Kuz'mina N.V. Akmeologicheskaya teoriya povysheniya kachestva podgotovki specialistov obrazovaniya [Tekst] / Nina Vasil'evna Kuz'mina. – M. : Issledovatel'skij centr problem kachestva podgotovki specialistov, 2001. – 144 s.
10. Mychalčuk N.O. Osoblyvosti pidhotovky perekladačiv v konteksti jevrintehraciji [Tekst] / Natalija Oleksandrivna Mychalčuk // Sociokulturni ta etnolinhvistyčni problemy haluzevoho perekladu v paradyhmi jevrintehraciji : Materialy 2 Vseukrajinskoji naukovopraktyčnoji konferenciji 3 kvitnia 2009 r. / [za zah. red. A.H. Hudmaniana, S.I. Sydorenka]. – K. : Vyd-vo Nac. aviac. un-tu «NAU-druk», 2009. – S. 135–137.
11. Petrovskij V.A. Mul'tisub'ektnaya personologiya [Tekst] / Vadim Arturovich Petrovskij // Sb. trudov konferencii Instituta e'kzistencial'noj psixologii i zhiznetvorchestva. – M. : Smysl, 2004. – 338 s.
12. Platonov K.K. Struktura i razvitie lichnosti [Tekst] / Konstantin Konstantinovich Platonov. – M. : Nauka, 1986. – 315 s. – S. 122-141.
13. Xutorskoj A.V. A.V. Klyucheveye kompetencii i obrazovatel'nye standarty: [E'lektronnyj resurs] / Andrej Viktorovich Xutorskoj // Doklad na otdelenii filosofii obrazovaniya i teoreticheskoi pedagogiki RAO 23 aprelya 2002 g. – Centr «E'jdos». – www.eidos.m/news/compet.htm
14. Berstein B. A Public Language : Some Sociological Implications of a Linguistic Form / B. Berstein. – N.-Y. : CCC, 1990. – 87 p.
15. Britell T.K. Competency and Excellence [Text] / T.K. Britell // Minimum Competency Achivment Testing / [ed. by Taeger R.M., Titlt C.K. (eds).]. – Berkeley, 1980. – P. 23–29.
16. Cartwright D., Zander A. Group dynamics. Research and theory / D. Cartwright, A. Zander. – N.-Y. : New American library, cop., 1968. – 345 p.
17. Hutmacher W. Key competencies for Europe [Text] / Walo Hutmacher // Report of the Symposium (Berne, Switzerland 27-30 March, 1996). Council for Cultural Co-operation (CDCC). Secondary Education for Europe. – Strasburg, 1997. – P. 24.
18. Jarvis P. Adult and Continuing Education. Theory and Practice [Text] / P. Jarvis. – London and New York, 1995. – P. 80–81.

I.V. Ivashkevych. Professional competence of the lawyer as a psychological problem. The article deals with the main approaches which studied the professional competence of a lawyer: a systematic approach and personally-integrative approach. These approaches were analyzed. We described the phenomenon of «competence» as a combination of its six components: a conceptual (scientific) component, instrumental one, integrative component, a contextual one, an adaptive and communicative components. The features of formation of professional competence of a specialist were determined. The elements of pedagogical competence were shown. It was analyzed the theory of B.I. Dodonov, in which the main characteristics of the personality (social status, important social physical characteristics, psychological status) had been characterized. These characteristics increasingly influence the formation of professional competence of lawyers. We also described the conception of B.V. Ovchynnykov (in which four main sub-structures of the person had been identified: 1) instinctive (motor-sensory); 2) affective-impulsive; 3) intellectual and volitional; 4) intellectual and intuitive), which are important for building the structure of professional competence of lawyers. The areas to determine the professional competence of the lawyer within the personal-integrative approach were proposed. These areas are: integral and reflexive-creative.

It was shown that the professional competence of lawyers had been characterized by the formation of a comprehensive set of knowledge and skills, psychological qualities, professional opportunities and acmeological invariants. All other components of the person are considered to be the individual subject characteristics, they indicate the real attitude of the lawyer to the professional activity and to his personality.

The professional competence of the lawyer involves a combination of skills to make creative solutions of different problems and the presence of professional skills of the lawyer. Manifestation of creativity and individuality characterizes the high level of professional competence, it is accompanied with intellectual and creative initiative, reflexivity, sense of novelty, the desire to deepen their knowledge, self-expression of the personality in the profession and the actualization of creative possibilities of the person.

Key words: professional competence, systematic approach, personal and integrative approach, integral direction, reflexive and creative direction, psychological qualities, professional opportunities, acmeological invariants.

Received December 01, 2015

Revised December 12, 2015

Accepted December 29, 2015